

ст. 11 Європейської конвенції з прав людини та ст. 21 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, практикою ЄСПЛ. За даними за 2013 рік суди ухвалили тільки 42 рішення на користь організаторів мирних зібрань із 355 позовів органів влади та місцевого самоврядування (88%). Для порівняння в 2011 році загалом в реєстрі було 203 рішення і 89% задоволених позовів з боку влади. Таким чином, ми бачимо, що судова практика щодо мирних зібрань в Україні поки що має мало спільного з європейськими стандартами у сфері прав людини, а продовження практики заборони мирних зібрань засвідчує ігнорування міжнародних загальноприйнятих стандартів.

Щодо актуальності прийняття Закону України «Про мирні зібрання» варто наголосити на тому, що стаття 39 Конституції України, на нашу думку, є такою, що не потребує прийняття додаткових законів, оскільки є тією нормою, що має пряму дію. На прийняті профільного закону, який регламентував би організацію та проведення мирних зборів в Україні наполягали Рада Європи та Європейський Союз. Також, Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях робив рекомендації щодо прийняття такого закону, що носили політичний характер, що суперечить діяльності Суду. Невід'ємне право громадян збиратися мирно, звісно, є політичним. Тому рішення в цій сфері мусять бути виваженими та обґрунтованими.

Збори, мітинги, походи та демонстрації, як форма реалізації конституційного права громадян на мирні зібрання мають часто ситуативний характер — в основному залежать від політичної ситуації у країні, організуються без належного обґрунтування причини та мети зібрання, цілей і так далі. Тому для відповідних правових механізмів організації мирних зібрань повинні бути характерні такі ознаки: короткі терміни повідомлення про мирні зібрання, відсутність відмовних чи обмежуючих локальних актів, які б обмежували право на мирні зібрання, окрім тих ситуацій, коли йдеться про безпеку суспільства та збереження демократії в країні, закріплення відповідальності за необґрунтовану заборону у реалізації цього права, тощо.

Таким чином, аналізуючи вищевикладене, можемо дійти висновку, що наявні в українському законодавстві прогалини, недоліки та суперечності у судовій практиці в Україні, відсут-

ність чітких механізмів регламентації порядку організації мирних зібрань громадян України вказують на потребу в реформуванні норм, що регулюють це питання, але не шляхом прийняття профільного закону, а шляхом удосконалення сучасного законодавства.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент кафедри цивільного, трудового та господарського права ДНУ імені Олеся Гончара О. В. Марченко.

Мохончук Богдан Сергійович
НЮУ імені Ярослава Мудрого,
аспірант, кафедра
конституційного права України

ІНСТИТУЦІЙНИЙ АНАЛІЗ КАТЕГОРІЙ ВИБОРЧА СИСТЕМА

Виборча система є багатоаспектним явищем, яке виступає об'єктом досліджень на межі правових, політичних, філософських та соціальних наук. Тому її вивчення в будь-якій з площин не можливе без урахування напрацювань та ідей суміжних сфер. Не є виключенням й правова доктрина.

Досліджуючи виборчу систему окремі вчені розглядають її як політологічний та як правовий інститут. Саме тому ми вбачаємо за доцільне провести інституційний аналіз розглядуваної категорії з використанням двох підходів — правового та політологічного.

В формально-юридичному аспекті, тобто як сукупність юридичних норм, виборчу систему розглядають такі вчені як В. М. Бесчастний, О. В. Філонов, В. М. Субботін, С. М. Пашков та ін.

Для правової доктрини є класичним поділ системи права на галузі, підгалузі, інститути тощо. Так С. С. Алексєєв найбільш оптимальним в наш час вбачає виокремлення норм, інститутів та галузей права. Під інститутом права вчений розуміє відособлену групу правових норм, які регулюють однорідні суспільні відносини конкретного виду (при чому виділяються галузеві та міжгалузеві, комплексні інститути).

В свою чергу галузь права розглядається як відособлена сукупність правових норм, інститутів, спрямованих на регулювання однорідних суспільних відносин. Деякі науковці (Н. М. Крестовська, А. Г. Матвеева) вказують на існування субінститутів права, розглядаючи їх як впорядковану сукупність юридичних норм, що регулюють конкретний різновид суспільних відносин у рамках певного інституту (тобто як одиницю поділу інституту права). Хоча такі ланки як «підгалузь», «субінститут» часто відносять до факультативних та виокремлюють інститути різних рівнів (вищого нижчого тощо).

Інституційний аналіз категорії «виборча система» в структурі права є доволі формалізованим, адже існує в нерозривному зв'язку з поняттям «правова норма». Тому визначаючи виборчу систему як сукупність норм права, ми говоримо лише про її конкретно-історичний тип. Власне виборча система є універсальною категорією, оскільки її реалізація залежить від поставлених вимог. Адже типи виборчих систем світу налічують цілу гамму варіацій і у кожній країні вони унікальні.

Найбільш розповсюдженим є поділ на мажоритарну, пропорційну та змішану. Однак таке спрощене розуміння виборчих систем не відображає реальної картини яка склалась у світовій практиці.

Виборчі системи відрізняються певною мірою кожним зі своїх елементів. І навіть відмінність одного з них дозволяє говорити про не ідентичність виборчої системи в цілому. Будь то використання різних методів при розподілі мандатів (наприклад використання методу квот, з використанням квоти Гейра в Болгарії і методу найбільшого середнього Д'Ондта в Португалії) чи застосування різних легальних виборчих бар'єрів (10% в Туреччині та 0,67% у Нідерландах). Крім того структура виборчої системи може кардинально змінюватись з плином часу в конкретній державі (Україна, Японія та ін.).

Окремі вчені розглядають виборчу систему як інститут політології.

Наприклад Ю. Р. Шведа вважає що виборча система — компонент політичної системи, що організовує і обслуговує інститут виборів. І такий підхід теж має право на існування, оскільки він дозволяє абстрагувати виборчу систему як універсальну категорію.

Проте одним з найрозповсюдженіших політологічних підходів є організаційний, де інститути окреслюються в якості певних організацій, органів, закладів тощо. Так М. І. Горлач та В. Г. Кремень вказують, що політичні інститути — це політичні установи з організаційною структурою, цілеспрямованими виконавчими структурами та апаратом. В свою чергу В. Ф. Халипов, Е. В. Халипова вважають політичним інститутом ту чи іншу організацію, заклад, орган в сфері політичного життя. Однак зазначений підхід важко застосувати відносно виборчої системи, яка не може бути уособлена в певному соціальному об'єднанні.

В той же час окремі політологи розглядають політичний інститут як певне явище. Ознаки виборчої системи успішно синтезуються з визначенням політичного інституту в словнику соціологічних та політологічних термінів (під ред. В. І. Астахова, В. І. Даниленко, А. І. Панов), де вказано: «Інститут політичний — спосіб організації політичного життя суспільства, який втілює в собі ті чи інші політичні норми, зумовлені конкретно-історичною ситуацією вимоги політичного життя».

Також вдало підкреслюється, що їх специфікація порівняно з багатьма явищами політичного життя полягає в тому, що вони майже завжди узаконені і діяльність їхня регламентована відповідними законами, рішеннями й іншими юридичними актами. І саме ця характеристика підкреслює правову (юридичну) компоненту виборчої системи.

Таким чином розглядати виборчу систему як правовий інститут ми можемо лише в її конкретно-історичному типі (наприклад, виборча система України закріплена Законом «Про вибори народних депутатів України» від 17.11.2011 тощо). В той же час виборча система як універсальна категорія (залежно від тлумачення, наприклад з використанням теорії систем чи теорії соціальної дії) містить ознаки інституту політології.

Науковий керівник: проректор з навчальної роботи НЮУ імені Ярослава Мудрого, д. ю. н., професор кафедри конституційного права України, член-кореспондент НАПрН України Ю. Г. Барабаш.